

Kolozsvári Magyar
OPERA
Maghiară Cluj

Stagiunea 2010/2011-es operaévad

Demény Attila Az utolsó meggymag

Dmitrij Sosztakovics
Rayok
avagy az antiformalista mutatványosbódé

2011. január 13.

Demény Attila
**Az utolsó
meggymag**

*Örkény István egyperces novellája nyomán
a librettót Lászlóffy Aladár írta*

Vezényel: Incze G. Katalin

A négy magyar Pataki Adorján
Laczkó V. Róbert m.v.
Sándor Árpád
Viola Gábor m.v.
Narrátor Bogdán Zsolt m.v.
2 Oboa Szövérdi Enikő
Klarinét, szaxofon Réman Zoltán
Kürt Deák Miklós
Két ütős Könczei Ilma
László B. Attila
Zongora Rónai István
Hegedű Ferenczi Endre
Gordonka Dula Imre

Korrepetitor:

Incze G. Katalin, Nagy Ibolya, Rónai István

Díszlet- és jelmeztervező:

Venczel Attila, Starmüller Katalin

Ügyelő: Venczel Péter

A rendező munkatársa: Szabó Emese

Rendező: Demény Attila és Bogdán Zsolt m.v.

Dmitrij Sosztakovics

Rayok
avagy az antiformalista mutatványosbódé

Az elnök Keresztes Sándor m.v.
Jegyinyicín Laczkó V. Róbert m.v.
Dvojkin Laczkó V. Róbert m.v.
Trojkin Laczkó V. Róbert m.v.
Zongorista Rónai István

Közreműködik a Kolozsvári Magyar Opera
nyolctagú kamarakórusa: Mányoki Mária, Pataki
Enikő, Sipos László, Székely Zsejke, Venczel Péter,
Veress László, Vigh Ibolya, Viola Gábor m.v.

Ügyelő: Venczel Péter

A rendező munkatársa: Szabó Emese

Rendező: Demény Attila

Demény Attila

Demény Attila zeneszerzői munkásságát a 20. századi zenei nyelveket sajátos hangvételben egyesítő egyéni stílus jellemzi. Ez a nem túlbonyolított expresszionista beszédmód képes arra, hogy általa a 20. és a 21. század fordulójának fontos közép-kelet-európai történetei fogalmazódjanak meg. Ilyen zenei történeteket szólaltatnak meg Weöres Sándor, Nagy László, Balla Zsófia, Visky András és Szőcs Géza szövegei nyomán írt vokális kamaraciklusai, kórusművei, valamint hangszeres szólódarabjai, kamarazenei alkotásai. „A *Parafarm* (1992) és a *Bevégezetlen ragozás – haláltáncjáték* (2001) után harmadik kamaraoperám *Az utolsó meggymag* (2007). A *Parafarm* az ellopott forradalom, a *Bevégezetlen ragozás* a magány és a leépülés, *Az utolsó meggymag* az utolsó négy magyar története. A három mű más-más zenei nyelven szólal meg, valamiképpen mégis együvé tartozik. Mindhárom történet ugyanis a sikertelenségé, egyfajta végállapot, amelyben már alig lehetséges az értelmes, összefüggő beszéd; helyette emlékek, indulatok bukkannak föl a mélyből. Ez a történet a veszteseké, a folyamatos kudarcé, a csalódásoké, a magányé, a rögeszméké: nagy utazás a szertefoszlott illúziók nyomában”. (Demény Attila)

Demény Attila alkotói, előadóművészi és kultúraszervezői tevékenységét több kitüntetéssel is elismerték, köztük 2001-ben a Magyar Kulturális Örökség Minisztériuma által adományozott Nádasy Kálmán-díjjal.

Dmitrij Sosztakovics

(1906. szeptember 25., Szentpétervár – 1975. augusztus 9., Moszkva)

Prokofjevvel ellentétben, aki még a cári Oroszországban született és nőtt fel, Sosztakovics szinte egész életét Szovjet-Oroszországban, illetve a Szovjetúnióban élte le. Zeneszerzőként is a szovjet rezsim alatt tanult, és ugyanez a rendszer aláta meg, valahányszor úgy ítélték, hogy a zenéje nem felel meg a kultúrkommisszárok banális kritériumainak. Sosztakovics 1928-ban fejezte be első operáját (*Nosz, Az orr*), amely még a szovjet rendszer korai szakaszára jellemző alkotói szabadságot tükrözi – mire azonban a *Legyi Makbet Mcenszkogo ujezda* (Kisvárosi Lady Macbeth) színpadra került a politikai klíma is megváltozott.

1936. januárjában, két évvel a mű ősbemutatója után a *Pravda*, vezércikkben ítélte el a *Kisvárosi Lady Macbethet*, azt állítván, hogy amit hallunk, az „zűrzavar zene helyett”. A bírálat így folytatódott: „Ha a szerző véletlenül egyszerű, közérthető dallamba botlik, úgy megrémül e balesettől, hogy hamar újból a zűrzavarba veti magát... Mindez durva, primitív és közönséges.” A kritika közvetlenül Sztálin álláspontját tükrözte, és csaknem összeroppantotta Sosztakovicsot, szinte végleg derékba törve operaszerzői pályafutását.

Sosztakovics zenei karrierje tizenhárom éves korában vette igazán kezdetét, amikor beiratkozott a petrográdi (szentpétervári) konzervatóriumba, ahol zongorát Leonyid Nyikolajevtől, zeneszerzést pedig Makszimilian Stejnberg-től és Nyikolaj Szokolovtól tanult. A hely művészi szellemisége lényegében konzervatív volt, ám a vállalkozó szellemű hallgatók hozzáférhettek Bartók, Schönberg és Stravinsky műveihez. 1926-ban Moszkvában és az időközben Leningráddá átkeresztelt Petrográdban is bemutatták Sosztakovics diplomadarabját, az I. szimfóniát, amely megalapozta zeneszerzői hírnevét, s Toscanini és Bruno Walter külföldön is műsorra tűzte. Sztálin hatalomra kerülése ellenére az 1920-as évek közepe még a rendkívüli kísérletező kedv időszakára volt Szovjet-Oroszországban, és az avantgárd különböző formáit sokan érezték a forradalom utáni kor legmegfelelőbb művészi nyelvének. Az ifjú Sosztakovics Oroszország legradikálisabb művészeti személyiségeivel érintkezett. 1927-ben találkozott Vszevolod Mejerholddal, a zseniális rendezővel és színidirektorral, és egy évvel később már zongorista lett Mejerhold moszkvai színházában. Ez idő tájt komponálta meg *Az orrot*, amely Gogol szatirikus elbeszélésén alapul, és igen rövid, zenekari tételekkel átkötött jelenetekből áll – ebben leginkább Berg *Wozzeck*-jéhez hasonlít.

Az orr vegyes fogadtatásban részesült, miközben több proletkultos, antimodernista csoport is – például a RAPM (Proletár Zenészek Orosz Egyesülete) – mind nagyobb befolyásra tett szert. Noha Sosztakovics még mindig hitt abban, hogy a komplex, sőt nehezen befogadható zene is összebékíthető a kommunista eszményekkel, a *Kisvárosi Lady Macbeth* már nyelvezetének mérséklődését vetítette előre, amennyiben lírai pillanatokkal ötvözte *Az orr* nyers stílusát. Mindamellet e kompromisszum nem bizonyult elégségesnek. A *Pravda* megsemmisítő bírálatára válaszul komponálta meg Sosztakovics az V. szimfóniát. Ettől fogva elsődleges kifejezési eszköze a szimfónia és a vonósnyegyes lett, de a politika egy pillanatra sem tévesztette szem elől. A sztálini érában a közéleti megalkuvás és az esztétikai integritás között lavírozva Sosztakovics külön fejezetet nyitott a 20. századi zenetörténetben.

Két rajzfilmoperát is komponált (*A buta kisegér*, 1933-34; *Mese a pópárról meg Baldárról, a szolgájáról*, 1941). 1940-ben Sosztakovics elvetette operatervét, amely a *Feltámadás* hősnőjéről, az Anatolij Mariengov által megírt *Katyusa Maszlovából* készült volna, majd két évvel később félbehagyta Gogol *Játékosok* (Igroki) című művének megzenesítését is. 1958-ban *Moszkva, Cserjomuski* címmel könnyed

operettet komponált, 1963-ban pedig – a hruscsovi olvadás időszakában – csaknem teljes körűen rehabilitálták: Katyerina Izmajlova címmel színre vitték a Kisvárosi Lady Macbeth átdolgozott változatát.

Rayok

avagy az antiformalista mutatványosbódé

A Sztálin-korszak egyik jellegzetes eseményét, egy pártgyűlés történetét eleveníti meg a szerző, amelynek ő is szenvedő alanya volt. Egy pártgyűlését, amikor ő pártfegyelmet kapott, egy intőt, mert elkanyarodott az egészséges népi fogalmazástól és formalista lett. Az eredetileg négy basszushangra (a három szónok – Jegyinyicin, Dvojkin, Trojkin – és a Gyűlésvezető), kamarakórusra és zongorára írt kamaraopera jó fél évszázadig az íróasztalfiókban hevert. A meghökkentő, groteszk, de lehangoló humorú előadásban (a három szónok szerepét ugyanaz a színész alakítja) a diktátorok anatómiáját és a „PR”-készítő szürke eminenciásoktól elválaszthatatlan és perverz viszonyát kívántuk megmutatni. Az erőteljesen stilizált, morbid humorú előadás kelléktárából nem hiányzik a marcipánból készült Sztálin-fej sem, amelyet feldarabolnak és tejszínhabbal felszolgálnak a közönségnek...

Demény Attila

Az utolsó meggymag

Örkény István egyperces novellája nyomán a librettót Lászlóffy Aladár írta

(Négy csellengő egy gyümölcsfa törzse alatt)

NARRÁTOR

Már csak négyen voltak magyarok.

Egy meggyfa alatt tanyáztak.

KÓRUS

(zűmmögésből felerősödve)

Utolsóként mi maradtunk szerte e hazában
Összeültünk, összegyűltünk meggysezonra várva.

Csak mi négyen! Megmaradtunk s mi se
vagyunk épek.

Elfogytak a, elszóródtak itt körül a népek.

Összegyűltünk, összeültünk új szezora várva,
Mi vagyunk a, mi leszünk a... legutolsó árva...

NARRÁTOR

A négyből egyik nagyot hall.

Kettő rendőri felügyelet alatt áll, már nem tudni, miért.

Nevére viszont csak a süket emlékezik.

Egyetlenegy tudja csak, hogy se Siposnak nem hívják, se rendőri felügyelet alatt nem áll.

SIPOS

Itt ahol a, itt ahol a sorsunk kapott léket,
én azt mondom: hagyni kéne valami emléket.

ELSŐ

Úgy van, bizony. Körös-körül ez maradt meg, hékás.

MÁSODIK

Itt maradtunk, ez maradt meg, epreskert vagy
békás.

KÓRUS

Körös-körül, itt ahol a sorsunk kapott léket,
állíthatunk, állítsunk is valamely emléket!

NEGYEDIK

Úgyis minden elsüllyedt már. Mire jó itt még egy?

SIPOS

Azt is tudom, mi legyen az, dereng már az ötlet.

ELSŐ

Kell az emlék, ha bennünket a jövőhöz köthet.

NEGYEDIK

De ha minden odalett már, mire kéne még egy?

KÓRUS

Okvetetlen! Kicsinyhitű. Hat-három és hét-egy!

Kicsinyhitű! Okvetetlen! Még egy, még egy, még egy...

NARRÁTOR

Egy követ megfaragni, ahhoz véső kell.

Fémet kikalapálni, ahhoz meg vas és emelő,
fogók, csigák...

KÓRUS

Csiga, csiga szerte. Emlékmű a kertbe.

Emlékműnek váza, csiga, csiga háza...

NEGYEDIK

Különös lények a lányok,

naponta gondolok rájuk.

KÓRUS

Csiga, csiga szerte. Emlékmű a kertbe.

Emlékműnek váza, csiga, csiga háza...

NEGYEDIK

Különös fantom az emlék,

s benne a lét és a nemlét.

NARRÁTOR

Holott egy tű sincs már, amivel bele lehessen szurkálni, kaparni, tetoválni a fa kérgébe egy feliratot...

KÓRUS

Tétova felirat, fém alatt, fa alatt...

Tőr alatt, csőr alatt, szőr alatt, bőr alatt...

NARRÁTOR

Nagy fejtörésbe kezdtek, hogy miféle emlékművet hagyhatnának mégis.

KÓRUS

A részletek, a részletek

a lent, a fent, a kint a bent

a porral elvegyülünk szerre

szólíts magadhoz, miserere.

SIPOS

Legyen mégis emlék. Helyes! Emlékmű egy

meggyomag legyen...

KÓRUS

Hol találunk még egy meggyet?

SIPOS

Ujjam begyén, az ág hegyén...
meggyet még egyetlenegyet.

KÓRUS

Ha elhagy szó, emlékezet
az égből hulljon ékezet
Miatyánk, ki vagy...
országod jöjjön el, ha van,
vendég legyen a hontalan
Miatyánk, ki vagy...
de integet az égi más,
ne itt legyen a feltámadás
Miatyánk, ki vagy...
a kétkedő ha arra jár,
legyen egy égi Kolozsvár
Miatyánk, ki vagy...

NARRÁTOR

Kisütötték, hogy négyen, ha egymás vállára állnak, azt az egy szem meggyet valahogy le tudják hozni. Jól átgondoltak mindent. Alsónak odaállt az a rendőri felügyeletes, akinek sok esze nem volt, ám ereje annál több. Az ő vállára mászott föl az, akit se Siposnak nem hívtak, de okvetetlen-

kedni jól tudott. Fölébe a második rendőri felügyeletes következett. Legfölül Sipos.

KÓRUS*

Erős tervünk egy gúla, egy gúla, egy gúla.
Bátrak vagyunk. Nem lopunk!
Alakul az oszlopunk, lopunk, lopunk.
Lehozzuk a, lehozzuk a legutolsó magas meggyet,
az utolsó fontos meggyet,
cél elérve, elérve, elérve.
Míg e madártáncot lejtem, mért vagyok itt, elfelejtem.
Le kell tépni, le kell hozni, csak mivégre?
Tépd le végre! Kapd le végre, hozd le végre!
Így ragadtunk, itt ragadtunk fel a meggyfa tetejére.
Így ragadtunk fel az égre...
Tépd le végre, hozd le végre...
Csak mivégre...
Ki mondja meg, csak mivégre.

*(Az utolsó szövegrészletet a négy magyar külön-külön adja elő)

A szöveggönyvben Szőcs Géza és Visky András versrészletei is feldolgozásra kerülnek

Dmitrij Sosztakovics

Rayok

avagy az antiformalista mutatványosbódé

Fordította: Kertész Iván

AZ ELNÖK: Nos, elvtársak, kezdhetjük hát, ugye? Mint látom, a nép, sajnos, ma gyéren gyűlt itt össze. Talán azért, mert nálunk lebecsülik a hatást, amit kultúránkra gyakorolnak. Gyűléseink s propagandánk rendben van. A bevezető szótat e problémakörhöz ő mondja, ki szakértelem terén legelső, fő tanácsadónk, legjobb zenekritikusunk, elvtársunk: Jegyinyicin. És most üdvözljük elvtársak, Őt, aki eljött ma hozzánk, a hön szeretett elvtársat, a nagy vezető Jegyinyicint!

KÓRUS: Éljen, éljen a nagy vezető! Éljen, éljen a nagy vezető Jegyinyicin! Éljen! Éljen! Éljen!

JEGYINYICIN: Evtársaim! A realista muzsikát azok írják, kik népből jött hű komponisták. És a formalista zenét, kik írják vajon? Népellenes zeneszerzők azok mind! Felvetődik kérdés gyanánt, miért írnak realista muzsikát éppen a

néptől jött hű komponisták, s formalista zenét miért kizárólag azok írnak, kik népellenes zeneszerzők? Népből jött, s a néphez hű komponisták, állítom, azért írnak realista zenét, elvtársaim, mert természetüknél fogva realisták mind, s nem tudnak írni. Nem tudnak írni mást, kizárólag realista zenét. Ezzel szemben népellenes zeneszerzők – azt vallom – már eleve formalisták, így egy sem tud, egy sem tud írni mást, csakis formalista muzsikát. A legfőbb feladatunk hát abban csúcsosodik ki ma, hogy bíztassuk népből jövő zeneszerzőinket: írjanak még realistább zenét, ezzel szemben népellenes komponisták, hagyják abba több mint kétes kísérletüket a zene vonatkozásában végleg már! Úgyse tukmálják ránk a formalizmusuk!

AZ ELNÖK: Mily igaz! Így van! Nos, elvtársak, köszönjük meg nyomban itt a mi bölcs, kedves,

hőn szeretett elvtársunknak, nagy Jegyinyincinünknek történelmi jelentőségű szónoklatát, mellyel megvilágította s gazdagította tudományunkat a zeneelmélet terén.

KÓRUS: Vedd hálánk, vedd hálánk e történelmi szavakért, vedd hálánk, vedd hálánk atyai gondoskodásodért!

AZ ELNÖK: A napirendünk szerint szót kap kedves Kettes Számú muzikológusunk is itt, a hangja pompás, micsoda vo-ce! S kitűnően vokalizál, úgy ám! Tehát most következék Dvojkin elvtársunk!

DVOJKIN: Elvtársaim! A most elhangzottakba nem volna jó belemagyarázni disszonanciát...

AZ ELNÖK ÉS A KÓRUS: Ha, ha, ha!

DVOJKIN: Vagy tán atonalitást... Így én is csatlakozom szónokunk mellé, mert mi, eltársak, elvárjuk: szép legyen zenénk, no, meg elegáns legyen. Furcsállják mindezt? Igen? Persze, hogy önöknek furcsa mindez, hisz különösnek látszik is. Mintha itt másképp hinnék, pedig ez tény, így igaz. Nem volt ez nyelvbtlás részemről, hisz mi mind bátran harcolunk a szép zenének oldalán.

Mert oly zene, mely nem melodikus, nem esztétikus, nem harmónikus, mely nem elegáns, az csak fogfúrógép! Az csak zene révén elkövetett gyilkosság!

KÓRUS: Ha, ha, ha...

DVOJKIN: Hát zárjuk szívünk mélyébe a szép, a lágy, finom zenét. Szeressük, mert esztétikus, mert harmónikus meg melódikus, szabályos meg polifónikus, és népies, ünnepélyes is, meg klasszikus is. Végül pedig, elvtársaim, okvetlenül tudatni kell, hogy a kaukázusi dalművek táncai között kell legyen lezginka, mert a kaukázusi lezginka, amilyen egyszerű, oly ismert. Népszerű, otthonos és hetyke, és kaukázusi mindenképpen. Okvetlenül legyen valódi, mindig-mindig legyen valódi.

KÓRUS: Assza! Assza! Assza!

AZ ELNÖK: Ez aztán tudományos előadás, bizony! Minő mélységes, jó analízis ez! És most, most halljuk elvtársak, Trojkin!

TROJKIN: Elvtársaim! Mindnyájan legyünk klasszikusok! Nálunk minden opusz legyen klasszikus. Úgy! Glinka, Csajkovszkij, Rimszkij-

Korszakov, mind muzikális, aranyos és szép. Glinka, Csajkovszkij, Rimszkij-Korszakov, dallamos, kellemes, fényesen cseng! Még pendít szívünkben egynéhány húrt. Mennyire igaz ez, mennyire pontos! A szovjet ember, az roppant komplex lény! Ezért van szükség, elvtársak, sok-sok szimfóniára meg szvitre, tercettre, kvartettre, kvintettre, szextettre, szeptettre... Sok szvit, meg szonáta, mely mind az enyém! Víg kantáta, fúvós kvartett, fúga is az enyém! Eh, Glinka, Kalinka, Malinka, maja, szimfonyinka, szonatyinka, fuginka maja! Eh, Glinka, Dzerzsinka, Tyisinka maja, kantatyinka, toccatyinka, fuginkaja maja! Ám soha el ne feledd: éberség, éberség akárhol jársz! Éber légy, éber légy mindenki! Titkod más ne sejtse meg, sose fecsej senkinek!

KÓRUS:

Éberség, éberség akárhol jársz,
Éber légy, éber légy mindenki
Éberség, akárhol jársz,
légy éber, légy mindenki
Éber légy mindenki!
Éberség, akárhol jársz, akárhol jársz,
légy éber, légy mindenki!
Titkod más ne sejtse meg. Ne!
Sose fecsej senkinek se!

TROJKIN: A nagy vezér csak arra int, mi cselekedjünk eszerint! Tekints ide, tekints oda, ki ránk támad ostoba! Tekintsed ezt, tekintsed azt, ellenségünk irtsd a pimaszt!

KÓRUS:

Tekints ide, tekints oda,
Ki ránk támad, vesszen oda!
Tekintsed ezt, tekintsed azt,
Ellenségünk irtsd a pimaszt,
Ellenségünk irtsd a pimaszt!

TROJKIN: Éberség, éberség, akárhol jársz! Éber légy, éber légy mindenki! Ne tűrjük, hogy ifjúságunk fertőzze szennyes kispolgári ideológiai behatolás! Őrizzük tisztán az eszmét, ne vitázz, és ha valaki a burzsoá eszmékre fogékony lesz, zárjuk be évekre őt a rács mögé. Lägerba megy, ott meglakol ő, örökre tűnjön el!

KÓRUS:

Igen, igen, igen! Ki ránk támad, vesszen oda!
Tekintsed ezt, tekintsed azt,
Ellenségünk irtsd a pimaszt!

Attila Demény

Activitatea componistică a lui Attila Demény este caracterizată printr-un limbaj personal care unește diferitele limbaje muzicale ale secolului 20. într-un singur glas. Acest stil expresionist nu prea sofisticat face posibilă prelucrarea și realizarea unor subiecte importante est-europene ale travaliului secolelor 20 și 21. Astfel de „istorii muzicale” își găsesc glasul în ciclurile vocale de cameră sau coruri scrise pe versurile lui Sándor Weöres, László Nagy, Zsófia Balla, András Visky și Géza Szőcs, precum și în lucrările instrumentale solistice, lucrările camerale și în cele trei opere de cameră. „După *Parafarm* (1992) și *Conjugare infinită – jeux-danse macabre* (2001) a treia mea operă de cameră este *Ultimul sâmbure de vișin* (2007). *Parafarm* este revoluția furată, *Conjugare infinită* constituie înstrăinarea și restructurarea, *Ultimul sâmbure de vișin* reprezintă istoria ultimilor patru maghiari. Fiecare lucrare are alt limbaj muzical, dar într-un fel formează totuși o unitate. Cele trei acțiuni grăiesc despre insucces, reprezintă o stare în care abia mai este posibilă comunicarea inteligibilă și coerentă; în locul lor din adâncuri erup amintiri și emoții. Această întâmplare este acelor care pierd, a deziluziilor continue, a solitudinii, a obsesiilor: o mare călătorie în urma iluziilor pierdute”. (Attila Demény)

Attila Demény pentru activitatea sa de creator, artist interpret și organizator cultural a fost decorat de mai multe ori, printre care premiul Kálmán Nádasdy în 2001, decernat de Ministerul Tradițiilor Culturale Maghiare.

Dmitri Șostakovici

(25 septembrie 1906, Sankt Petersburg – 9 august 1975, Moscova)

14

Spre deosebire de Prokofiev care s-a născut și a crescut în Rusia țaristă, Șostakovici și-a trăit aproape întreaga viață în Rusia Sovietică, respectiv în Uniunea Sovietică. Ca și compozitor a studiat tot sub regimul sovietic, și tot acest sistem a fost cel care l-a umilit ori de câte ori a considerat că muzica sa nu corespunde criteriilor banale ale comisarilor culturali. Șostakovici a finalizat prima sa operă în 1928 (*Nos, Nasul*), aceasta reflectând încă libertatea de creație ce caracteriza la început regimul sovietic – însă până să ajungă pe scenă *Legyi Makbet Mcenszkogo ujezda*, s-a schimbat și climatul politic.

În ianuarie 1936, cu doi ani după premiera absolută a operei, ziarul *Pravda* a condamnat în editorialul său opera *Legyi Makbet Mcenszkogo ujezda*, afirmând că ceea ce auzim este „haos în loc de muzică”. Critica a continuat astfel: „Dacă din greșeală autorul dă de o melodie simplă, pe înțelesul tuturor, acest accident îl înspăimântă așa de mult, încât repede se aruncă iarăși în haos ... Totul este grosolan, primitiv și mediocr.” Această critică a oglindit în mod direct poziția lui Stalin, și era cât pe ce să-l zdrobească pe Șostakovici, frângând aproape definitiv cariera compozitorului de operă.

Cariera muzicală a lui Șostakovici a început cu adevărat la vârsta de treisprezece ani, atunci când s-a înscris la conservatorul din Petrograd (Sankt Petersburg), unde a studiat pianul cu Leonid Nikolaev, compoziția și orchestrația cu Maximilian Steinberg și Nikolai Sokolov. Spiritul artistic al

locului a fost în esență unul conservator, însă studenții cu spirit întreprinzător au avut acces la creațiile lui Bartók, Schönberg și Stravinski. În 1926 a fost prezentată la Moscova și în orașul Petrograd - denumit între timp Leningrad - Simfonia I, lucrarea de diplomă a lui Șostakovici, aceasta punând baza renumelui său de compozitor, iar Toscanini și Bruno Walter au inclus-o în repertoriu și în străinătate. Cu toate că Stalin a ajuns la putere, mijlocul anilor 1920 este încă o perioadă caracterizată de poftă de experimentare în Rusia Sovietică, și mulți au considerat diversele forme ale avangardei drept limbajul artistic cel mai adecvat al perioadei postrevoluționare. Tânărul Șostakovici a ținut legătura cu personalitățile artistice cele mai radicale din Rusia. În 1927 l-a întâlnit pe Vsevolod Meyerhold, acest genial regizor și director de teatru, iar cu un an mai târziu devine deja pianist în teatrul moscovit al lui Meyerhold. În această perioadă a compus opera *Nasul*, bazată pe nuvela satirică scrisă de Gogol, alcătuită din scene îmbinate cu elemente orchestrale deosebit de scurte – sub acest aspect seamănă foarte mult cu *Wozzeck* de Berg.

Nasul a avut parte de o primire eterogenă, timp în care mai multe grupări proletcultiste, anti-moderniste – spre exemplu RAPM (Asociația Rusă a Muzicienilor Proletari) – au dobândit o influență tot mai mare. Deși Șostakovici a continuat să creadă că și creația muzicală complexă, ba chiar cea greu de recepționat poate fi compatibilă cu idealurile comuniste, *Lady Macbeth din Mțensk* prevestește deja moderarea limbajului său, în măsura în care a îmbinat stilul dur al *Nasului* cu momente lirice. Însă acest compromis nu s-a dovedit a fi suficient. Drept răspuns la critica nimicitoare publicată în *Pravda*, Șostakovici a compus Simfonia a V-a. Din acel moment, mijlocul de exprimare primordial al său devine simfonia și cvartetul de coarde, însă politica nu l-a scăpat nici pentru o clipă din ochi. În epoca stalinistă, oscilând între compromisul din viața publică și integritatea estetică, Șostakovici a deschis un nou capitol în istoria muzicii secolului 20.

A compus și două opere pentru desene animate (*Șoricelul cel prostuț*, 1933-34; *Povestea cu popa și argatul său Balda*, 1941). În 1940 Șostakovici a renunțat la un proiect de operă, protagonista căreia ar fi fost eroina din *Învierea*, *Katiușa Maslova*, scrisă de Anatoli Mariengof, apoi peste doi ani a încetat să mai lucreze la muzica pentru *Jucătorii* (Igroki) de Gogol. În 1958 a compus o operetă ușoară, intitulată *Moscova, cartierul Ceriomușki*, iar în 1963 – în perioada dezghețului lui Hrușciiov – reabilitarea sa a fost aproape completă: a fost pusă în scenă varianta revizuită a operii *Lady Macbeth din Mțensk*, purtând titlul de *Catarina Izmailova*.

Rayok anti-formalist

Autorul evocă un eveniment caracteristic pentru regimul stalinist, povestea unei ședințe de partid, a cărei victimă a fost și el. O ședință de partid unde a primit o sancțiune disciplinară de la partid, un avertisment, pentru că s-a abătut de la formularea populară sănătoasă și a devenit formalist. Opera de cameră scrisă inițial pentru patru voci de bas (cei trei oratori – Ieginițin, Dvoikin, Troikin – și Conducătorul ședinței), cor de cameră și pian, a zăcut mai bine de jumătate de secol în sertarul biroului. În acest spectacol frapant, grotesc, dar de un umor irezistibil (rolul celor trei oratori este interpretat de același actor), ne-am dorit să prezentăm anatomia dictatorilor și relația perversă a acestora, inseparabilă de eminențele cenușii creatori de „PR”. Din recuzita acestui spectacol puternic stilizat, de un umor macabru, nu lipsește nici capul lui Stalin făcut din marțipan, tăiat apoi bucățele și servit cu frișcă publicului ...

Attila Demény

Ultimul sâmbure de vișin

Libretul scris de Lászlóffy Aladár se bazează pe o nuvelă de un minut al lui Örkény István

Patru vagabonzi sub trunchiul unui pom

NARATOR

Au rămas doar patru maghiari.
S-au adăpostit sub un vișin.

COR

(întărindu-și zumzăitul)

Am rămas ultimii în patrie-n lung și-n lat
Ne-am așezat, ne-am adunat așteptând culesul
Ne-am menținut doar noi patru, și nu suntem
nevătămași

S-a sfârșit. S-au împrăștiat popoarele din jur.

(mai domol)

Ne-am așezat, ne-am adunat așteptând un nou cules
Dacă va mai fi! Noi suntem ultimii!

Închis!

Noi suntem, noi vom fi...cei din urmă orfani...

NARATOR

Unul din ei este surd.

Doi supravegheați, nu se mai știe, pentru ce.

De numele și-aduce aminte numai surdul.

Unul singur știe că nu se numește Șipoș și nu este supravegheat.

ȘIPOȘ

Aici, unde soarta noastră s-a dus pe copcă
Spun: ar trebui lăsat ceva în amintire.

PRIMUL

Așa e, doară. Jur-împrejur
Asta a rămas, amice.

AL DOILEA

Aici am rămas, asta a rămas,
Grădină de căpșuni sau cu broaște

COR

Jur-împrejur, unde soarta noastră s-a dus pe copcă, a putea, putem lăsa un memento.

AL PATRULEA

Dar s-a scufundat tot. La ce bun încă unul?

ȘIPOȘ

Știu deja, ce să fie, Se-ntrezărește ideea.

PRIMUL

Se impune monumentul

Dacă ne leagă de viitor

NARATOR

Dar dacă s-a dus totul, pentru ce încă unul?

COR

Neapărat. Defetist. 6:3 și 7:1

Defetist! Neapărat! Încă unul, încă unul, încă unul...

NARATOR

Să cioplești o piatră, e nevoie de-o daltă, să modelezi, metal, îți trebuie fier și pârghie, clește, scripete...

COR

Melc, melc, codobelc. Memento în grădină.

Schelet de monument, cochilie...

AL PATRULEA

Ființe stranii sunt fetele

La ele zboară gândurile mele.

COR

Melc, melc, codobelc. Memento în grădină.

Schelet de monument, cochilie...

AL PATRULEA

Stranie fantomă e amintirea

Cuprinde ființa și neființa.

NARATOR

Deși lipsește acul cu care să-mpungi, să zgârii, să tatuez în scoarță un epigraf...

COR

Epigraf șovăitor, sub copac, sub metal...

Sub cioc, sub păr, sub piele, sub pumnal...

NARATOR

S-au apucat. Și-au bătut capul, ce memento ar putea să lasă totuși? Deși lipsește acul, cu care...

COR

Amănuntul, amănuntul,

Jos, sus, afară, înăuntru.

Ne-amestecăm încet cu pulbere

Cheamă-ne la tine, miserere.

ȘIPOȘ

Să fie totuși un memento! Bine!

Memento un sâmbure de vișină să fie

COR

Unde găsim încă o vișină?

ȘIPOȘ

Pe vârful degetului meu, pe vârful crengii.

Vișină, doar una.

COR

De ne lasă slova, memoria,

Din cer un accent să cadă.

Tatăl nostru, ce ești...

Să vină-mpărăția ta, de este,

Cel fără' de patrie oaspete să fie.

Tatăl nostru, ce ești...

Dar cereasca dublură semnalizează

Nu aici să fie învierea.

Tatăl nostru, ce ești...

Pe drumul ales de cei ce-ndoiesc

Să poată privi și-un Cluj ceresc.

Tatăl nostru, ce ești...

NARATOR

Au ghicit, că dacă toți patru se urcă unul pe umărul

celuilalt, acea vișină vor putea culege cumva.

S-au gândit la toate. Jos s-a așezat acela care era

supravegheat, care nu era prea deștept, dar a av-

ut mai multă forță. Pe umărul lui s-a cățarat acela, pe care nu l-a chemat Șipoș, dar a știut să fie băgăreț. Peste el s-a urcat cel de-al doilea supravegheat. Apoi a urmat în vârf Șipoș.

COR*

Planul nostru forte este o piramidă!

Suntem bravi. Nu furăm!

Iată, se formează columna!

Culegem cea din urmă vișină înaltă!

Acea vișină, ultima vișină importantă!

Ținta-i atinsă, atinsă, atinsă!

Dar pân' ce ca pasăre am dansat,

Pentru ce sunt aici, am uitat.

Trebuie smulsă, trebuie-adusă, dar de ce?

Smulge-odată, rupe odată, aduce odată!

De vârful vișinului ne-am lipit astfel

Ne-am lipit astfel și de cer...

Smulge-odată, aduce-odată! Dar de ce?

Cin' ne spune pentru ce?

* (Ultimele versuri cei patru maghiari spun rând pe rând)

Libretul prelucrează versuri de Géza Szöcs și

András Visky

Dmitri Șostakovici

Rayok anti-formalist

Traducere: Adrienne Laskay

VEDUȘCI: Ei bine, tovarăși, putem începe? Precum văd, din păcate azi poporul s-a adunat în număr mic. Se prea poate din cauza că la noi se subestimează efectul ședințelor și al propagandei exercitat asupra culturii noastre. Planul nostru este organizarea unei dispute cu tovarășii noștri în sănul casei noastre de cultură, cu tema: „Realismul și formalismul în muzică”. Să ne fimem deci de subiect și să ascultăm pe oratorii adunării. De acord? E în ordine!

Cuvântul introductiv la acest cerc de probleme să spună dânsul, expertul nostru Numărul Unu în muzică, sfetnicul și excelentul nostru critic muzical, tovarășul nostru Iedinițiin. Și acum tovarăși, să-l salutăm pe cel ce s-a descins azi la noi, pe tovarășul nostru mult iubit, pe marele conducător Iedinițiin.

COR: Salvă, salvă marelui lider Iedinițiin! Să trăiască!

IEDINIȚIN: Tovarăși! Muzica realistă o scriu acei compozitori, care se trag din popor. Dar cine scrie oare muzica formalistă? Ei sunt antipoporali! Se pune întrebarea: de ce scriu muzică realistă chiar acei compozitori fideli care se trag din popor, iar de ce scriu muzică formalistă în exclusivitate compozitorii antipoporali? Compozitorii care provin din rândurile poporului și sunt fideli poporului – susțin – scriu muzică realistă tovarășii mei, pentru că de natura lor sunt cu toții realiști și nu pot scrie altceva, decât muzică realistă în exclusivitate. Dar compozitorii antipoporali – mărturisesc – sunt formalști din naștere și nici unul nu poate scrie altceva, decât muzică formalistă. Sarcina noastră de azi se concentre-

ază în stimularea compozitorilor noștri de origine populară: să scrie muzică și mai realistă. În schimb componiștii antipoporali să lase într-atât experimentul lor mai mult decât dubios referitor la muzică, dar întru-totul! Nu vom accepta formalismul lor!

VEDUȘCI: Excelent, adevărat! Tovarăși, să-i mulțumim îndată! Să aducem mulțumiri tovarășului nostru drag și mult iubit, marelui Iedinișin, pentru cuvântul lui de mare însemnătate cu care a elucidat problema și a îmbogățit știința noastră în domeniul muzicii.

COR: Primește recunoștința noastră pentru aceste cuvinte istorice, mulțumim pentru grija părintească!

VEDUȘCI: Conform ordinii de zi îi dăm cuvântul muzicologului nostru drag Numărul Doi având o voce fină și plină de talent. Și cât de distins vocalizează! Să urmeze deci invitatul nostru, tovarășul Dvoikin.

DVOIKIN: Stimați tovarăși! Nu ar fi oportun să introducem disonanțe în cele ce s-a enunțat aici...

VEDUȘCI + COR: Ha, ha ha...

DVOIKIN: ... sau atonalism (ha, ha, ha...). Așadar mă alătur oratorului nostru. Noi, tovarăși, așteptăm ca muzica noastră să fie frumoasă și elegantă. Vi se pare curios? Da? Ei bine, cum de n-ați găsi a fi șăgalnic acest lucru! Vi se pare curios și ridicol, este de înțeles! Vi s-ar părea curios în cazul în care ați înțelege altfel. Este cert, este adevărat. Nu am făcut o boacăna, deoarece noi luptăm curajos pentru muzica frumoasă și elegantă! Muzica care nu este melodioasă, muzica care nu este estetică, muzica care nu este armonioasă, muzica care nu este elegantă, este doar o bormașină pentru tratamentul dinților! Sau, sau... un asasinat prin muzică.

COR: Ha, ha, ha...

DVOIKIN: S-o îmbrățișăm deci muzica frumoasă și delicată. S-o iubim, pentru că este estetică, armonioasă, melodioasă, regulată și polifonică, este și poporală, și solemnă, și clasică. În final, tovarășii mei, trebuie știut fără doar și poate, că dintre dansurile din operele caucaziene este necesar să aibă loc și lezghinca, ele trebuie să cuprindă și o lezghincă,

//: pentru că lezghinca caucaziană pe cât este de simplă, cu atât este de cunoscută, poporală, domestică și făloasă, și în orice caz caucaziană. Ne-

apărat să fie autentică, întotdeauna autentică și nimic altceva, decât autentică. Da, da, autentică!

COR: Assa, assa, assa...://

VEDUȘCI: Iată o expunere cu adevărat științifică! Ce mare percepție, ce analiză minunată a problemelor?! Și acum să-l auzim pe tovarășul Troikin!

TROIKIN: Tovarăși! Să fim cu toții clasici. La noi totul trebuie să fie clasic. Da! Glinka, Ceaikovski, Rimski-Korsakov, cu toții sunt muzicali, grațioși și rafinați.

Glinka, Ceaikovski, Rimski-Korsakov – sună melodic, plăcut, strălucitor. Glinka, Ceaikovski, Rimski-Korsakov cântă pe strunele inimii. Cât este de adevărat, de corect, tovarăși! //:Omul sovietic este o ființă complexă :// Organism foarte complex! Pentru acesta tovarăși, avem nevoie de multe, multe simfonii, de suite, terțete, cvartete, cvintete, sextete și septete. Multe suite și sonate...toate sunt ale mele. Cantate vesele, cvartete de suflători, fugi...sunt de-asemeni ale mele. Ei, Glinka, Kalinka, Malinka maia, simfoninca, sonatinca, fughinca maia! Ei Glinka, Dzerghinka, Tișinka maia, katatinca, toccatinca, fughinca maia! Dar nu uita niciodată: vigilență, vigilență ori-

unde te-ai duce. Fii vigilent cu toată lumea. Secretul tău să nu fie bănuit de nimeni, nu flecări nimănu.

COR: Vigilență, vigilență oriunde te-ai duce. Fii vigilent cu toată lumea. Secretul tău să nu fie bănuit de nimeni, nu flecări nimănu.

TROIKIN: Marele nostru conducător ne instruieste, iar noi să-i urmăm povața! Privește ici, privește colo, cine ne ofensează, e nătâng! Vezi acesta, vezi acela, inamicul să-l stârpești!

COR: Privește ici, privește colo, cine ne ofensează, să dispară! Vezi acesta, vezi acela, inamicul să-l stârpești!

TROIKIN: Vigilență, vigilență, oriunde mergi, să fii vigilent! Să nu permitem ca tineretul nostru să fie infectat și afectat de pătrunderea ideologiei burgheze. Să păstrăm curat ideea, iar pe acel care este receptiv ideilor burgheze, să-l închidem după gratii mulți ani. În lagăr să meargă, acolo să ispășească și să dispară!

COR: Da, da, cine ne ofensează, să dispară! Vezi acesta, vezi acela, inamicul să-l stârpești!

Attila Demény

Ultimul sâmbure de vișin

Libretul: Aladár Lászlóffy

(După nuvela de un minut a lui István Örkény)

Conducerea muzicală: Katalin G. Incze

Cei patru maghiari: Adorján Pataki
Róbert V. Laczkó
Árpád Sándor
Gábor Viola
Zsolt Bogdán

Narator:

Oboi Enikő Szövérdi
Clarinet, saxofon Zoltán Réman
Corn Miklós Deák

Doi instrumentiști
de percuție Ilma Köncei,
Attila B. László

Pian István Rónai
Vioară Endre Ferenczi
Violoncel Imre Dula

Corepetitor:

Katalin G. Incze, Ibolya Nagy, István Rónai

Scenografia și costume:

Attila Venczel, Katalin Starmüller

Regia tehnică: Péter Venczel

Asistent regie: Emese Szabó

Regizor: Attila Demény și Zsolt Bogdán

Dmitri Șostakovici

Rayok anti-formalist

Veduși

Iedinițin

Dvoikin

Troikin

Pianist

Sándor Keresztes

Róbert V. Laczkó

Róbert V. Laczkó

Róbert V. Laczkó

István Rónai

Cor: Mária Mányoki, Enikő Pataki, László Sipos,
Zsejke Székely, Péter Venczel, László Veress,
Ibolya Vigh, Gábor Viola

Regia tehnică: Péter Venczel

Asistent regie: Emese Szabó

Regizor: Attila Demény

Kolozsvári Magyar
OPERA
Maghiară Cluj

Attila Demény

Ultimul sâmbure de vișin

Dmitrij Sosztakovics

Rayok anti-formalist

13 ianuarie 2011

Kolozsvári Magyar Opera
Opera Maghiară Cluj

Igazgató / Director general: Szép Gyula
Str. Emil Isac, nr. 26-28, 400023 – Cluj, România
Tel.: +40-264-593-463, +40-371-395-790

A jegypénztár nyitvatartási ideje / Orarul casei de bilete:
10.00-13.00, 16.30-18.30, · Tel: +40-264-593468
e-mail: manager@hungarianopera.ro,
office@hungarianopera.ro, www.hungarianopera.ro

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A műsorfüzetet szerkesztette: Kereskényi Hajnal
Fényképek: Szabadi Péter
Grafikai terv: Molnár István